

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นำเสนอการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อศึกษาบทบาทขององค์กรชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาด อำเภอเมืองและอำเภอแกลง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งผู้วิจัยจะได้สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษา

1. ข้อมูลพื้นฐานของป่าชุมชน โลกหินลาด
2. บทบาทขององค์กรชุมชนต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาด
3. ผลกระทบต่อชาวบ้านจากการอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาด

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 3 ด้าน คือ

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ที่ศึกษาวิจัยคือ ป่าชุมชน โลกหินลาดครอบคลุมพื้นที่ 20 หมู่บ้าน 5 ตำบล ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอแกลง จังหวัดมหาสารคาม
2. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มประชากรที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้เกี่ยวข้องภาคประชาชน ได้แก่ แกนนำและชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน โลกหินลาด ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น พระสงฆ์ ครู และนักเรียน ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยตรงจากภาครัฐ ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ว่าราชการจังหวัดและรองผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม เจ้าหน้าที่สำนักงานป่าไม้จังหวัดมหาสารคาม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา แบ่งการศึกษาวิจัยเป็น 2 ส่วน คือ
ส่วนแรก ลักษณะทางกายภาพของป่า ศึกษาประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของป่าชุมชนโคกหินลาด

ส่วนที่สอง องค์กรชุมชนบทบาทขององค์กรของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าและศึกษาผลกระทบจากการอนุรักษ์ป่าโดยองค์กรชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดระเบียบขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

1. ขั้นสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

1.1 สำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ การอนุรักษ์ การพัฒนา การมีส่วนร่วมองค์กรพัฒนาเอกชนและประชาสังคม

1.2 สำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะสภาพพื้นที่ป่าไม้และประชากร ในระดับประเทศ ระดับภูมิภาคและระดับชุมชนในพื้นที่ที่จะทำการวิจัย

2. ขั้นสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกตและสัมภาษณ์ ดังนี้

2.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยจะสังเกตวิถีชีวิตของชุมชน สังเกตความผูกพันกับป่าและการใช้ประโยชน์จากป่าเป็นการสังเกตจากวงนอก โดยไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม (Nonparticipant Observation) ในขณะที่แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นและชาวบ้านกำลังดำเนินกิจกรรม

2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยจะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด เช่น การสำรวจสภาพป่า การปลูกป่า การทำพิธีบวงสรวงป่า การทำพิธีบวงสรวงปู่ตา การประชุมสัมมนา การจัดค่ายเยาวชนรักป่า และการเปิดเวทีสัมมนาแลกเปลี่ยน

3. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบการสัมภาษณ์ไว้ 2 แบบ คือ

3.1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) เป็นแบบที่มีการเตรียมการ มีแผนการสัมภาษณ์จัดเตรียมไว้ก่อนข้างแน่นอนเป็นการล่วงหน้า

3.2. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non - Structured Interviews) เป็นแบบที่ไม่มีการกำหนดคำถาม คำตอบไว้แน่นอนตายตัว ผู้สัมภาษณ์สามารถเปลี่ยนแปลง หรือยืดหยุ่นคำถามให้เหมาะสมได้โดยอิสระ แต่ต้องสนองวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และผู้ตอบก็มีอิสระในการตอบ

เช่นเดียวกัน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จะใช้วิธีการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์ 3 แบบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์แต่ละกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. แกนนำและสมาชิกองค์กร
2. ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือผู้รู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน
3. เจ้าหน้าที่ทางราชการที่รับผิดชอบเกี่ยวกับป่าชุมชน โศกหินลาด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ การสังเกตและการสัมภาษณ์ มาดำเนินการดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจำแนกข้อมูล

1. สภาพทั่วไปของป่าและระบบนิเวศของป่าชุมชน โศกหินลาด
2. บทบาทของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน โศกหินลาดและชุมชนรอบป่า
3. กลุ่มข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการอนุรักษ์ป่าด้านต่างๆ

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวิธีการผลิตของชุมชน
2. วิเคราะห์บทบาทขององค์กรชุมชนต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน
3. ผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตจากการอนุรักษ์ป่าโดยองค์กรชาวบ้าน

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ป่าชุมชน โศกหินลาดเป็นป่าที่มีความเป็นมาอย่างยาวนานหลายร้อยปี สภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์นานาชนิด แต่เมื่อชุมชนขยายตัวขึ้นประกอบกับประเทศไทยมีการวางแผนพัฒนาประเทศไปในแนวทางอุตสาหกรรม ทำให้มีการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ และเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกจนป่า โศกหินลาดเหลือพื้นที่เพียง 2,622 ไร่

จากการที่ภาครัฐมีโครงการปลูกป่าสาธิตในพื้นที่ชุมชน โศกหินลาด ทำให้ชาวบ้านรวมตัว

กันต่อต้านเพราะเชื่อว่าจะเป็นการทำลายป่ามากกว่าสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้ป่า เป็นที่มาของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน โศกหินลาด ซึ่งองค์กรชุมชนองค์กรนี้ได้รวบรวมชาวบ้านจากพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอแกลง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 5 ตำบล 20 หมู่บ้านเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง เรียกร้องให้ภาครัฐมอบบทบาทการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าให้เป็นของชุมชน พร้อมทั้งให้ยุติโครงการปลูกป่าสาธิต

การที่ภาครัฐนำโครงการปลูกป่าสาธิตเข้ามาดำเนินการในป่าชุมชน โศกหินลาด เนื่องจากเงื่อนไขอำนาจตามกฎหมายคือ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติปี พ.ศ. 2507 ที่บัญญัติให้กรมป่าไม้เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาป่า ดังนั้น จึงมีสิทธิที่จะดำเนินโครงการใดๆ ก็ได้ในพื้นที่ที่ตนเองรับผิดชอบ โดยไม่ต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกในชุมชนรอบๆ ป่า พร้อมทั้งนำหลักวิชาการสมัยใหม่มาใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าอีกด้วย

ขณะที่กลุ่มชาวบ้านมีความเชื่อว่าป่าเป็นสมบัติของส่วนรวมที่อยู่คู่กับชุมชนมานาน จึงมีความรู้สึกผูกพัน ห่วงแหน และใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยมีได้ยอมรับเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ นอกจากนั้นกระแสอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและกระแสประชาสังคมที่แผ่อิทธิพลมาจากนักวิชาการทั้งภายในและภายนอกประเทศ เป็นตัวกระตุ้นสำคัญให้ชาวบ้านได้ออกมาแสดงความเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการจัดการป่าให้เป็นป่าของชุมชน ไม่ใช่เป็นของทางราชการเช่นในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2540) ได้บัญญัติไว้หลายมาตราส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการอีกหลายด้าน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน โศกหินลาดที่ทำงานเชื่อมโยงกับองค์กรประชาชนอื่นๆ ได้อย่างกว้างขวาง เข้มแข็ง และมีประสิทธิภาพ

การอภิปรายผล

การอภิปรายผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของป่าชุมชน โศกหินลาด

ผลการวิจัย พบว่า ด้านลักษณะทางกายภาพของป่าชุมชน โศกหินลาดจัดอยู่ในประเภทป่าเต็งรังหรือป่าโคก ที่มีลักษณะเฉพาะเป็นป่าโปร่งที่ขึ้นตามที่ราบลูกเนินหรือตามสันเขาหรือที่ดินเป็นทรายปนกรวดหรือมีโขดหิน พื้นล่างมีหญ้าคา หญ้าเพ็ก หญ้าโจด หญ้าแฉม เถาวัลย์และเครือชูด ฯลฯ ส่วนพรรณไม้สำคัญ ได้แก่ ชาด เต็ง รัง ไม้พลวงและไม้พยอบ ฯลฯ

ลักษณะพิเศษของป่าชุมชน โศกหินลาดคือ เนื่องจากเป็นป่าที่เกิดในที่แห้งแล้งเช่นเดียวกับป่าเต็งรังทั่วไป จึงทนต่อการตัดฟัน พื้นตัวได้ง่าย แดกหน่อได้ดีหลังการตัดฟันและให้ผลผลิต

อย่างหลากหลาย เช่น เห็ดเผาะ เห็ดระโงก เห็ดโคน เห็ดแดง เห็ดดาโล่ เห็ดปลวก ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีใบไม้หลายชนิดใช้เป็นอาหารได้ เช่น ผักหวาน ผักติ้ว ผักกะโดน ผักกอก และมันป่า ฯลฯ

ส่วนพันธุ์สัตว์ที่พบในป่าชุมชนโคกหินลาด จากการรวบรวมของแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด พบว่า มี 57 ชนิด ซึ่งมีทั้งที่เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น หมาจิ้งจอก อีเห็น แมวป่า จอนฟอน และประเภทที่เป็นอาหาร เช่น กระแต ไก่ กู และแมลงชนิดต่างๆ สอดคล้องกับผลการศึกษาของรณสิทธิ์ มณีไสย์ (2532 : 54 – 57) ได้ศึกษาการใช้ประโยชน์ป่าไม้ของราษฎรบ้านโนนศรีสวัสดิ์ ตำบลคงมูล อำเภอหนองสูง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า มีการนำส่วนของพืชที่เป็นผล ใบ กิ่งสดและส่วนที่เป็นตามาใช้ไม้ฟืนเป็นการเก็บมาเพื่อใช้ภายในครอบครัวเท่านั้น ถ่าน แห่แห้งที่ได้มาเผาเป็นส่วนใหญ่ได้จากรั้วเรือนเอง ที่ยังมีไม้ยืนต้นขึ้นกระจัดกระจายชนิดของไม้ที่นำมาใช้ทำถ่าน ได้แก่ ไม้เต็ง ไม้รัง พลวง ชาด แดง กระบาก กระจ่อและมะขาม ไม้ผลหรือพืชโดยทั่วไปที่บริโภคมี 25 ชนิด โดยที่บริโภคส่วนใบมากที่สุด สำหรับชนิดของไม้ยืนต้นบริโภค มี 22 ชนิด ไม้โครงสร้างหรือวัสดุก่อสร้าง เป็นการนำไม้มาใช้ประโยชน์ในครัวเรือนเท่านั้น ส่วนมากนำมาใช้โดยทั่วไปและชนิดไม้ที่นิยมมากที่สุด คือ เต็ง ส่วนที่เป็นเนื้อจะถูกนำมาใช้เป็นส่วนใหญ่งานหัตถกรรมใช้ประโยชน์เพื่องานหัตถกรรมโดยการนำมาทำค้ำจอบ เสียม เฟอร์นิเจอร์ภายในครัวเรือน ค้ำมิมัด หรือค้ำมขวาน เตียงและโต๊ะ ไม้ก่อสร้างบ้านส่วนใหญ่ได้จากการซื้อไม้ และการเก็บหาจากฟาร์มของครัวเรือนที่มีไม้ยืนต้นขึ้นอยู่อย่างกระจัดกระจายชนิดของไม้โดยทั่วไปที่นำมาก่อสร้างบ้าน ได้แก่ พลวง เต็ง รัง ชาด ตะเคียนหิน มะค่าโมง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาบทบาทขององค์กรชุมชนต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาดเกิดขึ้นเนื่องจากทางราชการดำเนินโครงการปลูกป่าสาธิตขึ้นในพื้นที่ป่าชุมชนโคกหินลาดโดยไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ชาวบ้านรับรู้ มีการกีดกันหวงห้ามชาวบ้านมิให้ใช้ประโยชน์จากป่า และใช้วิธีการที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการทำลายป่ามากกว่าจะเป็นการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้ป่า การเกิดขึ้นขององค์กรชุมชน จึงเป็นการเกิดขึ้นตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นตามกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งกำลังแพร่ขยายไปทั่วโลก ส่วนรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรใช้ระบบเครือข่าย และความใกล้ชิดภายในชุมชนเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงแกนนำและสมาชิกในลักษณะเครือข่าย

สำหรับบทบาทขององค์กรมีทั้งบทบาทในเชิงการต่อต้านคัดค้านอำนาจรัฐและบทบาทในเชิงอนุรักษ์ หลังจากปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์และความร่วมมือกับภาครัฐเป็นไปอย่างเกื้อกูลสนับสนุนกันอย่างดี กิจกรรมสำคัญขององค์กรได้แก่ กิจกรรมด้านการฟื้นฟูและรักษาป่ากิจกรรมด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก และกิจกรรมด้านการพัฒนาองค์กร เช่นเดียวกับ

ผลการศึกษาของ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และคณะ (2535 : 93) ที่ศึกษาบทบาทขององค์กรในท้องถิ่น ที่มีต่อการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี สรุปได้ว่าบทบาทขององค์กรในท้องถิ่นในการพัฒนาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ทำด้วยตนเองโดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากรัฐ ออกมาในรูปการทํานุบำรุงและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งมีการป้องกันทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดการทำลาย การใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างประหยัดรวมทั้งมีการป้องกันรวมทั้งการสร้างธรรมชาติเท่าที่จะทำได้ เช่น การปลูกป่าในบริเวณที่ดินของตนเองหรือการขุดบ่อน้ำด้วยตนเองสอดคล้องกับเจมส์คีย์ ปิ่นทอง และคณะ (2534 : 37) ที่ศึกษาพัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินว่านโยบายเรื่องป่าชุมชนที่ให้ ชุมชนมีกรรมสิทธิ์ร่วม มีความเป็นไปได้สูงในภาคเหนือตอนบนและภาคอีสาน เพราะมีองค์กร ชาวบ้านที่แข็งแกร่งกว่าภาคอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตามสถาบันของชุมชนหรือองค์กรของชาวบ้านน่าจะได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นนิติบุคคลให้สามารถเป็นเจ้าของที่ดินและป่าชุมชนนั้นได้ นโยบาย การให้เอกสารสิทธิ์แก่ชุมชนก็จะเป็มาตรฐานการเสริมที่ชุมชนจะได้ใช้อำนาจของกฎหมายป้องกัน การเข้ายึดพื้นที่ของบุคคลภายนอก สอดคล้องกับผลการศึกษาของเสกสรรค์ ยงวิชัย (2536 : 37) ได้ศึกษาบทบาทของกลุ่มชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ป่าดงมูล สรุปได้ว่า การดำเนินงานของกลุ่มเหล่านี้ พบว่า พื้นฐานการก่อตั้งกลุ่มมีความเป็นมาต่างกัน แต่ชาวบ้านมีความตระหนักที่จะร่วมกันดูแล รักษาป่า เพราะการมองเห็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การแสวงหาอาหาร ตามธรรมชาติจากป่าล่าบากขึ้น การใช้ไม้ฟัน การเลี้ยงสัตว์ เป็นเหตุให้ชาวบ้านมีการรวมกลุ่ม อนุรักษ์ป่าขึ้นในพื้นที่ กลุ่มชาวบ้านได้พยายามแก้ไขปัญหามาตรฐานการควบคุมการดำเนินงาน เสมอมา เช่น การร่างระเบียบเพื่อป้องกันการบุกรุก การร่วมกันทำหลักแนวเขตรับผิดชอบที่แน่นอน ขออนุญาตใช้ประโยชน์ในเขตป่าอนุรักษ์ผ่านหน่วยงานราชการ เป็นต้น กติกาเหล่านี้เกิดจาก ความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์และพึงพิงป่าบริเวณที่ตนมีส่วนรับผิดชอบ เงื่อนไข ต่างๆ เหล่านี้กลุ่มจะต้องประสานความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่รับผิดชอบในพื้นที่ภายใต้ ขอบเขตของกฎหมายทางด้านป่าไม้เท่าที่จะอำนวย เพราะอย่างน้อยที่สุดองค์กรเหล่านี้มีส่วนร่วม ในการดูแลรักษาป่าไม้ที่อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเสมอ และสอดคล้องกับผลการศึกษา ของบัญญัติ แก้วส่อง และคณะ (2538 : 82) ที่ศึกษาชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีศึกษา หมู่บ้านในป่าภูตีสวนทราย อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย พบว่า ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนได้มีการรวมตัวจัดตั้งองค์กรอนุรักษ์ป่าขึ้นมาเพื่อต่อต้านการให้ สัมปทานของภาครัฐ ซึ่งกระบวนการต่อสู้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด แต่การรวมตัวกัน จนถึงการเดินทางประท้วง ชุมชนที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์และพัฒนาาระบบนิเวศได้เป็นอย่างดี

โดยการวางกฎเกณฑ์ร่วมกันในการใช้ประโยชน์ การร่วมกันก่อสร้างเหมือง ฝาย เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำชลประทาน และชุมชนมีศักยภาพในการสืบทอดและพัฒนาความเป็นชุมชน โดยการสร้างองค์กรให้เข้มแข็ง ในป่าชุมชนเป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาผลกระทบต่อชาวบ้านจากการอนุรักษ์ป่าชุมชน โศกหินลาด ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบจากการอนุรักษ์ป่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อป่าชุมชน

โศกหินลาดและชุมชนรอบๆ ป่า 3 ด้าน คือ

1. ด้านกายภาพ มีการกำหนดแนวเขตป่าที่ชัดเจนได้พื้นที่ป่า จำนวน 2,622 ไร่ ผลจากการอนุรักษ์โดยองค์กรชุมชนทำให้สภาพป่าฟื้นตัวอย่างรวดเร็วภายในระยะเวลาเพียง 3 ปี ความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย นอกจากนั้นป่ายังมีความอุดมสมบูรณ์เป็นประโยชน์ต่อสังคมทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษาและการท่องเที่ยว

2. ด้านเศรษฐกิจ ปรากฏว่าหลังจากการอนุรักษ์และการฟื้นตัวของป่าเกิดขึ้นชาวบ้านสามารถเก็บเห็ด หางของป่าและสมุนไพรมาจำหน่ายมีรายได้ครอบครัวละหลายหมื่นบาท ชาวบ้านจำนวนมากสามารถยังชีพด้วยผลผลิตจากป่าตลอดทั้งปี ผลจากการรวมตัวกันเป็นกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน โศกหินลาดก่อให้เกิดการขายองค์กรเป็นกลุ่มสนใจและกลุ่มอาชีพอีกหลายกลุ่ม เช่นกลุ่มหมอยาพื้นบ้าน กลุ่มส่งเสริมอาชีพสตรี กลุ่ม 1 ตำบล 1 หนึ่งผลิตภัณฑ์และกลุ่มการเกษตรป่าชุมชน โศกหินลาด เป็นต้น

3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านมีความรักสามัคคี มีการรวมตัวเพื่อรักษาสมบัติของส่วนรวม มีความเข้าใจในความสำคัญของป่า มีการใช้ประโยชน์จากป่าทั้งในด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การศึกษาและด้านวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือที่ดีในการอนุรักษ์ป่าระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของวิยุทธ จรัสพันธุ์ และคณะ (2535 : 53) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนโดยองค์กรท้องถิ่น ทำให้ทราบว่า การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนดงจันทาร ตำบลดงสิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ชาวบ้านก็จะไปใช้ประโยชน์ พบว่า เก็บเห็ด เพราะป่าแห่งนี้เป็นป่าที่เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในเขตนี้ ฉะนั้นจึงมีชาวบ้านหลายหมู่บ้านได้มาใช้ประโยชน์จากดงจันทารแห่งนี้ดังนี้ บ้านโนนเมือง บ้านแวง บ้านสีฐาน และบ้านค้อ เก็บเห็ด ดงจันทารนี้ใช้เป็นแหล่งเชื้อเพลิงที่มีความสำคัญมาก ต่อชาวบ้านโนนเมืองทั้ง 3 หมู่บ้าน เพราะใช้เป็นที่เก็บฟืนเล็กๆ แต่มีข้อห้ามว่าห้ามตัดต้นไม้เล็กๆ มาทำฟืน จะเก็บได้เฉพาะที่ตายแล้วเท่านั้นและไม่ทำไม้ค้อยจะมีประโยชน์ด้วย ใช้เป็นอาหารที่ป่า เพราะทุกวันจะมีชาวบ้านเข้าป่าดงจันทารเพื่อขุดมันป่าที่ชาวบ้านเรียกว่า มันฮิมหรือมันนก เพื่อนำมาทำเป็นอาหารในบ้าน เพราะในป่าดงจันทารแห่งนี้มีมันขึ้นเป็น

จำนวนมาก ใช้เป็นที่เก็บสมุนไพรของหมอยาบางคนที่นิยมการรักษาแบบพื้นบ้านอยู่ ซึ่งจากการสอบถามก็มีสมุนไพรเหมือนกัน เพราะทุกวันนี้ชาวบ้านไม่ค่อยจะให้ความสำคัญแก่การรักษาแบบนี้แล้ว เช่น นมแมว สาบเสือ ฯลฯ และใช้เป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์ของชาวบ้าน 3 หมู่บ้าน รอบๆ ป่าในฤดูทำนา

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการจัดตั้งองค์กรร่วมในลักษณะประชาสังคมเพื่อบูรณาการทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้เป็นเอกภาพและดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจังหวัดมหาสารคามและสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมีสถานภาพและศักยภาพที่จะจัดการในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี
2. ภาครัฐทุกส่วนในพื้นที่ควรปรับเปลี่ยนทัศนคติและเพิ่มพูนองค์ความรู้ให้ทันต่อกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับสากลและระดับประเทศ ซึ่งจะส่งผลเป็นอย่างมากต่อบทบาทในการสนับสนุนองค์กรชุมชนมากกว่าบทบาทในการคัดค้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีนโยบายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับนโยบายระดับชาติและองค์กรชุมชน
3. ควรมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดในการปักปันแนวเขตป่า การออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน การดำเนินการทางกฎหมายกับผู้บุกรุกป่า และการแก้ไขปัญหาผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ซึ่งมีส่วนสำคัญในการบุกรุกและตัดไม้ทำลายป่า
4. ควรสนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทเป็นแกนหลักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นกระบวนการทั้งจังหวัด เพราะคณะสงฆ์ของจังหวัดมหาสารคามมีความรู้ความเข้าใจและมีศักยภาพสูงในด้านนี้อยู่แล้ว
5. สถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มหาวิทยาลัยมหาสารคามควรมีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ชุมชนในด้านนิเวศวิทยาและการจัดการอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ เช่น การจัดอบรมหลักสูตรระยะสั้น การให้ทุนการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชนในท้องถิ่น การสนับสนุนการวิจัยโดยนักศึกษาและองค์กรชุมชน
6. การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ควรเน้นการยกระดับจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจชุมชนและการจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนเป็นสังคมเข้มแข็ง มีเกราะป้องกันที่แข็งแกร่ง สามารถต้านทานวัฒนธรรมบริโภคนิยมของกระแสอารยธรรมโลกาภิวัตน์ได้
7. การสนับสนุนด้านงบประมาณและปัจจัยอื่นๆ ต่อองค์กรชุมชนและสมาชิก

ควรเป็นไปเพื่อให้การศึกษาสร้างจิตสำนึก เพื่อจัดหาวัสดุอุปกรณ์ด้านต่างๆ เพื่อการสร้างเศรษฐกิจชุมชนและการจัดสวัสดิการชุมชน ทั้งนี้ควรมีแผนงานรองรับที่ผ่านการวิเคราะห์อย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงเงื่อนไขและกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY